

سمت هرات، با دوست محمد خان، معاهده جمرود را منعقد کردند که هدف اصلی از آن، تسخیر هرات توسط دولت دست نشاندۀ انگلستان و ممانعت از پیشروی ایران در این منطقه بود. بعد از فتح هرات توسط حسام السلطنه در سال ۱۲۷۳ق. انگلیسی‌ها دوباره معاهده دوم جمرود را با دوست محمد خان منعقد نمودند که همان اهداف معاهده اول را دنبال می‌کرد. گرچه انگلیسی‌ها با انعقاد معاهدات، فتح هرات توسط قاجارها را به تعویق انداختند و حتی از نفوذ دولت قاجار در داخل افغانستان به صورت کامل جلوگیری کردند، اما نتوانستند ایران را از ادعایش نسبت به هرات منصرف سازند و سرانجام طی عملیاتی نظامی به این مهم دست یافتند. با معاهده پاریس، هرات از ایران منفک شد و دولت قاجار استقلال کامل افغانستان را به رسمیت شناخت و قول داد که در امور داخلی افغانستان دخالت نکند. انگلیسی‌ها سیاست انعقاد معاهدات با امرای بارکزی را ادامه دادند و در پایان با انعقاد معاهده گندمک نفوذ خود در افغانستان را به شدت گسترش دادند تا حدی که علاوه بر امور داخلی، تعیین‌کننده مسیر سیاست خارجی امرای افغان نیز بودند.

منابع و مأخذ

- آدمیت، فریدون، ۱۳۶۲، *امیرکبیر و ایران*، چاپ هفتم، تهران: خوارزمی.
- اعتمادالسلطنه، محمدحسن خان، ۱۳۶۷، *تاریخ منتظم ناصری*، جلد ۳، به تصحیح: محمداسماعیل رضوانی، تهران: دنیای کتاب.
- اعتمادالسلطنه، محمدحسن خان، ۱۳۷۴، *المآثر و الآثار: جلد ۱، چهل سال تاریخ ایران در دوره پادشاهی ناصرالدین شاه*، تعلیقات: حسین محبوبی اردکانی، به کوشش: ایرج افشار، تهران: اساطیر.
- اعتمادالسلطنه، محمدحسن خان، «رقابت روس و انگلیس در آسیای مرکزی و افغانستان»، به کوشش: مصطفی نوری، *پیام بهارستان*، ۱۳۹۰، شماره ۱۴، ۲۰۵۸-۲۰۰۶.
- اعتضادالسلطنه، علیقلی میرزا، ۱۳۷۰، *کسیرالتواریخ*، به اهتمام: جمشید کیان‌فر، تهران: ویسمن.
- اعتضادالسلطنه، علیقلی میرزا، ۱۳۶۵، *تاریخ وقایع و سوانح افغانستان*، به تصحیح: میرهاشم محدث، تهران: امیرکبیر.
- الغنستون، مونت استوارت، ۱۳۷۶، *افغانان: جای، فرهنگ، نژاد (گزارش سلطنت کابل)*، ترجمه: محمد آصف فکرت، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.
- بارکزی، سلطان محمد خان، ۱۳۹۶، *تاریخ سلطانی*، به تصحیح: عتیق اروند، کابل: امیری.
- بهمنی قاجار، محمدعلی، «گستره تمدنی ایران خاوری در آستانه جدایی سیاسی ایران و افغانستان ۱۲۵۰-۱۱۶۰»، *اطلاعات سیاسی اقتصادی*، ۱۳۸۵، شماره ۳۱، ۶۳-۵۴.

- «واپسین تلاش‌ها برای جلوگیری از جدایی سیاسی ایران و افغانستان»، *اطلاعات سیاسی اقتصادی*، ۱۳۸۶، شماره ۳۶، ۷۴-۸۵.
- حمیدی، سمیه و ناصر یوسف‌زهی، «ایران و مسئله هرات و قندهار در دوره قاجار»، *تاریخ روابط خارجی*، ۱۳۹۴، شماره ۶۴، ۷۳-۹۷.
- خانیکوف، نیکولای ولادیمیروویچ، ۱۳۷۵، *سفرنامه خانیکوف*، ترجمه: اقدس یغمائی و ابوالقاسم بی‌گناه، مشهد: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.
- خاوری‌شیرازی، میرزا فضل‌الله، ۱۳۸۰، *تاریخ ذوالقرنین*، به تصحیح و تحقیق: ناصر افشارفر، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- خورموجی، محمدجعفر بن محمدعلی، ۱۳۴۴، *حقایق‌الآخبار ناصری*، به کوشش: حسین خدیوجم، تهران: زوار.
- رشتیا، قاسم، ۱۳۷۷، *افغانستان در قرن نوزده*، پیشاور: میوند.
- ریاضی‌هروی، محمدیوسف، ۱۳۶۹، *عین‌الوقایع: تاریخ افغانستان در سال‌های ۱۳۲۴-۱۲۰۷*، به کوشش: محمد آصف فکرت هروی، تهران: موقوفات دکتر محمود افشار یزدی.
- سایکس، سرپرسی، ۱۳۹۱، *تاریخ ایران*، جلد ۲، ترجمه: محمدتقی فخرداعی گیلانی، تهران: نگاه.
- سپهر، محمدتقی لسان‌الملک، ۱۳۷۷، *ناسخ‌التواریخ*، جلد ۱ و ۲ و ۳، *تاریخ قاجاریه*، به اهتمام: جمشید کیان‌فر، تهران: اساطیر.
- سیمونیچ، ای. او، ۱۳۵۳، *خاطرات وزیرمختار از عهدنامه ترکمن‌چای تا جنگ هرات*، ترجمه: یحیی آرین‌پور، تهران: پیام.
- شمیم، علی‌اصغر، ۱۳۸۹، *ایران در دوره سلطنت قاجار*، چاپ دوم، تهران: بهزاد.
- ظهیرنژاد ارشادی، مینا، ۱۳۸۱، *اسنادی از روابط ایران و انگلستان در دوره محمد شاه قاجار*، تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- فرهنگ، میر محمدصدیق، ۱۳۶۷، *افغانستان در پنج قرن اخیر*، پیشاور: انجینر احسان‌الله مایار.
- عبدالرحمن خان، ۱۳۹۰، *تاج‌التواریخ*، کابل: میوند.
- کاتب هزاره، ملّا فیض‌محمد، ۱۳۳۱، *سراج‌التواریخ*، کابل: مطبعه‌حقوقی.
- کرزن، جرج ناتانیل، ۱۳۷۳، *ایران و قضیه ایران*، جلد ۱ و ۲، ترجمه: غلامعلی وحید مازندرانی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- گزارش سفارت کابل، ۱۳۶۸، به کوشش: محمد آصف فکرت، تهران: موقوفات دکتر محمود افشار یزدی.
- مارکام، کلمنت، ۱۳۶۷، *تاریخ ایران در دوره قاجار*، چاپ دوم، ترجمه: میرزا رحیم فرزانه، تهران: نشر فرهنگ ایران.
- متولی‌حقیقی، یوسف، ۱۳۸۳، *افغانستان و ایران*، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.
- مجددی، علامه عبدالحق و فضل‌الله مجددی، ۱۳۸۲، *حقیقت‌التواریخ: از امیرکبیر تا رهبر کبیر*، چاپ دوم، کابل: میوند.
- محمود، محمود، ۱۳۵۳، *تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن نوزدهم میلادی*، تهران: اقبال.
- محمود میرزا قاجار، ۱۳۸۹، *تاریخ صاحبقرانی*، به تصحیح: نادره جلالی، تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی.

مستوفی، عبدالله، ۱۳۸۴، شرح زندگانی من، تهران: زوآر.

نصیری مقدم، محمدنادر، ۱۳۷۴، گزیده اسناد سیاسی ایران و افغانستان، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.

وکیلی فوفلزائی، عزیزالدین، ۱۳۳۷، دره‌الزمان فی تاریخ زمان شاه، کابل: مطبعه دولتی دارالسلطنه کابل.

هدایت، رضاقلی خان، ۱۳۷۳، فهرس‌التواریخ، به تصحیح: عبدالحسین نوایی و میرهاشم محدث، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

هانت، جورج هنری، ۱۳۲۷، جنگ انگلیس و ایران در سال ۱۲۷۳ هجری قمری، ترجمه: حسن سعادت‌نوری، تهران: شرکت سهامی چاپ.

هوشنگ‌مهدوی، عبدالرضا، ۱۳۶۴، تاریخ روابط خارجی ایران از ابتدای دوران صفویه تا پایان جنگ دوم جهانی، تهران: امیرکبیر.